

27.11.2013

Suurelle valiokunnalle: Työeläkevakuuttajat Telan lausunto valtioneuvoston EU-politiikan selonteosta (VNS 6/2013 vp)

Lausunnon pääkohdat:

- *On tärkeää, että Suomi määrittelee strategiset tavoitteet EU-politiikalle, sillä kriisiajan uudistuksia on tehty EU:ssa erittäin nopealla aikataululla ja myös valtiosopimusten kautta. Nyt koettujen kaltaisten kriisien ennaltaehkäisy on merkittävä päämäärä.*
- *Kannatamme selonteon peruslinjaa: sosiaalipolitiikka kuuluu pääasiassa jäsenvaltioiden vastuulle. Kansallista toimivaltaa eläkejärjestelmissä täytyy kunnioittaa myös syventyvässä talous- ja rahaliitossa.*
- *Suomi saattaa ajautua lähivuosina tilanteeseen, jossa talouskurin määrittämät velka- ja alijäämäraajat ylitetään, jolloin talous- ja sosiaalipoliittisia valintoja voidaan seurata ja ohjata vahvemmin. Erityisesti työeläkevarojen sijoitustuotoilla on ollut keskeinen rooli julkisyhteisöjen alijäämätavoitteiden täyttymisessä.*
- *EMU:n sosiaalisen ulottuvuuden kehittäminen voi auttaa hahmottamaan jäsenvaltioiden kokonaistilannetta talousohjauksen rinnalla. Sosiaali- ja työllisyyspolitiikan koordinoinnin pääkeinoina tulisi olla tietojen kerääminen ja parhaiden käytäntöjen vaihtaminen. Tuemme selonteon kantaa, jossa jäsenvaltioiden päätöksentekoprosesseja ei sivuuteta.*

Yleistä

Valtioneuvoston vuoden 2009 EU-politiikan selonteon jälkeen on tullut voimaan Lissabonin sopimus, joka vahvisti työllisyyteen, sosiaaliseen suojeluun, terveyteen, koulutukseen ja syrjinnän estämiseen liittyviä päämääriä. Näitä tavoitteita edistetään tällä hetkellä Eurooppa 2020 -kasvustrategian kautta vuosittaisella talouden ohjausjaksolla, johon kuuluu myös ilmastopolitiikka.

Velka- ja rahoituskriisinhoito on leimannut ajanjaksoa selontekojen välissä. Talouskoordinaation sääntöjä on jo tiukennettu. Uudistunut talouskuri edistää yhteisten sääntöjen noudattamista. Se on myös samalla kaventanut jäsenvaltioiden vaihtoehtoja, jos sääntöjä on rikottu. Säästöpolitiikka on vaikuttanut kriisimaiden sosiaalipolitiikkaan.

Sekä taloudellinen että sosiaalinen kehitys EU:ssa on eriytynyt, vaikka Euroopan sosiaalisen mallin tavoite on ollut konvergaatiossa. EU:n keskeisten toimielinten pitkän aikavälin visioista talous- ja rahaliiton syventämisestä lisäisivät toteutuessaan merkittävästi yhteisvastuullisuutta myös sosiaalipolitiikassa, joka loisi paineita perussopimusten muuttamiselle.

Tämä lausunto koskee valtioneuvoston selontekoa työeläkkeiden kannalta olennaisten kohtien osalta. Eläketurva on selonteossa varsin pienellä painolla. Talouskoordinaatio vaikuttaa kuitenkin yhä enemmän välillisesti myös eläkejärjestelmiin. Yhdymme selonteon päälinjaan, jossa sosiaalipolitiikka kuuluu pääasiassa jäsenvaltioiden vastuulle.

EU-maiden harjoittamat eläkepolitiikat vaihtelevat keskenään suuresti. Sosiaaliturvaan kuuluvat eläkejärjestelmät, kuten Suomen työeläkejärjestelmä, ovat pääasiassa kansallisen harkinnan piirissä. Kolmikantainen päätöksentekoprosessi ja pitkäjänteinen uudistuspolitiikka kuuluvat olennaisesti työeläkemalliin.

27.11.2013

Integraation kehittäminen: kestävä talous- ja rahaliitto

Talouskoordinaatiota on viime vuosina uudistettu nopeassa tahdissa sekä yhteisöpäätösmenettelyn (Six-pack, Two-pack) että poliittisen sopimisen kautta (Finanssipoliittinen Sopimus). Akuutti ja välttämätön kriisinvastaus ei ole jättänyt tarpeeksi aikaa muutosten syvälliselle arvioinnille.

Syksyllä 2013 toteutetaan ensimmäistä kertaa kansallisten budjettisuunnitelmien tarkistusta, eli komission tulkintaa siitä ovatko euromaiden kansalliset budjetit linjassa päivitetyn vakaus- ja kasvusopimuksen kanssa. Suomi luettiin niiden viiden maan joukkoon, joiden budjettisuunnitelmien katsotaan mahdollisesti sisältävän rikkomuksia, jolloin se saattaa lähivuosina ylittää sille asetetut alijäämä- ja velkatavoitteet.

On kuitenkin huomattava, että työeläkejärjestelmä tuottaa tällä hetkellä merkittävää ylijäämää niin sanotun EMU-alijäämän laskentaan. Erityisesti eläkevarojen sijoitustuotoilla on ollut keskeinen rooli julkisyhteisöjen alijäämätavoitteiden täyttymisessä. Suomalaisen julkisyhteisöjen velkaan kohdistuvat työeläkesijoitukset alentavat jonkin verran myös EMU-bruttovelan määrää.

Budjettikehysdirektiivin käsittelyn (osa Six-pack -lainsäädäntöpakettia) yhteydessä Valtiovarainvaliokunta (mietintö 38/2012 vp) on todennut, että rikkomustilanteessa työeläkejärjestelmään tehdään rakenteellista rahoitusasemaa parantavia muutoksia vain silloin, kun tämä on tarpeellista työeläkejärjestelmän kestävyyskannalta. Periaate koskee myös muita kansantalouden tilinpidossa julkiseen sektoriin laskettavia sosiaaliturvarahastoja. Hyvin hoidetun työeläkejärjestelmän rakenteen, sisällön ja sen uudistamisen tulee pysyä myös tulevaisuudessa kolmikannan harkinnassa.

Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan Herman Van Rompuy'n vetämä selvitystyö ja komission laatima pohjapiirustus ovat hahmotelleet pitkän aikavälin suunnitelmia nykyisen talous- ja rahaliiton vahvistamiseksi. Integraatiota halutaan rakentaa pankki-, finanssi- ja talousunionin pohjalta.

Suunnitelmien tarkoituksena on ennaltaehkäistä finanssi- ja velkariisin kaltaisten eurooppalaisten hyvinvoinnille tuhoisien ilmiöiden syntyä. Julkilausuttuna tavoitteena on myös edellä mainittujen aidon talousunionin elementtien demokraattisen hyväksyttävyyden varmistaminen.

Sosiaalipolitiikka nähdään syventyvän EMU:n kontekstissa yhä enemmän koko Euroalueen vakauteen vaikuttavana elementtinä. Se on toisaalta sopeutuksen kohteena, kun yhteistä budjettikuria ylläpidetään, mutta toisaalta myös väline, jolla haluttaisiin tulevaisuudessa tasoittaa eri suhdannetilanteissa olevien maiden kokemien talousshokkien vaikutuksia yhteisvastuullisesti. EU:n toimivalta on tällä hetkellä rajattua sosiaalipolitiikan alalla ja EU-budjetin ulkopuolisia rahoitusmekanismeja ei ole toistaiseksi olemassa.

Integraation kehittäminen: sosiaalinen Eurooppa

Euroopan sosiaalinen malli on tapa ilmaista arvoja, jotka pohjautuvat demokratiaan, yksilön vapauksiin sekä solidaarisuuteen. Euroopan unionin yhtenä kantavana ideana on ollut pyrkiä samanaikaisesti sekä taloudelliseen että sosiaaliseen kehitykseen, jolloin kumpakaan ei voida saavuttaa ilman toista.

Sosiaalinen ulottuvuus on tässä mielessä ollut jo pitkään osa eurooppalaista projektia. Talous- ja rahaliiton kautta rakennettu sosiaalinen ulottuvuus sen sijaan on suhteellisen uusi ajatus. Komissio

27.11.2013

esitteli tämän vuoden lokakuussa Eurooppa-neuvoston pyynnöstä keinonsa EMU:n sosiaalisen ulottuvuuden kehittämiseksi.

Lyhyen aikavälin keinot sisältävät uudenlaista jäsenvaltioiden työllisyys- ja sosiaalipolitiikan mittaamista ja koordinoitua. Työllisyyttä, köyhyyttä ja tulonjakoa koskevia mittareita aiotaan ottaa mukaan vuosittaiseen talouspolitiikan koordinaatiota koskevaan eurooppalaiseen ohjausjaksoon ja kokonaistaloudellista tasapainoa koskevaan tarkkailuun. Indikaattorien suosituservojen noudattaminen ei sisällä samankaltaista velvoittavuutta kuin talouden mittarit. Sosiaalipolitiikan tuottaman lopputuloksen kartoittaminen voi parhaimmillaan auttaa ymmärtämään yhteiskuntien kokonaishyvintä.

Pitkän aikavälin tavoitteet pitävät sisällään mm. uusien EU-tason rahoitusmekanismien perustamisen. Niiden tarkoituksena olisi tukea jäsenvaltioita rakenteellisten talousuudistusten läpiviemisessä ja pisimmällä menevissä suunnitelmissa luoda jäsenvaltioiden välille tulonsiirtoja, jotka tasaisivat suhdannevaihteluita EU-maiden välillä. Eläkkeet eivät ole perustarkoitukseltaan suhdannetasajia, vaan ne perustuvat erilaisten sosiaalisten riskien hallintaan kuin ajassa muuttuvan taloustilanteen edellyttämät turvaverkot.

Sosiaalisen ulottuvuuden aloitteissa korostuu myös edelleen vahvistuva taloussääntely mm. merkittävien talous- ja sosiaalipoliittisten uudistusten etukäteiskoordinaatioiden osalta. Yhden euromaan kansallisia valintoja tarkasteltaisiin nykyistä laajemmin niiden muihin kohdistuvien heijastusvaikutusten kautta. Uusia päällekkäisiä prosesseja jo olemassa olevien kanssa tulee välttää.

Olennaisten ja merkittävien koordinaatiota vaativien uudistusten tarkka määrittely on tärkeää. Tuemme selonteon kantaa, jossa jäsenvaltioiden päätöksentekoprosesseja, ja erityisesti työmarkkinaosapuolten roolia, ei sivuuteta etukäteiskoordinaation kohdalla. Sosiaali- ja työllisyyspolitiikoiden koordinoitua ei saa sisältää velvoittavuutta, vaan pääkeinoina tulisi olla tietojen kerääminen ja parhaiden käytäntöjen vaihtaminen.

Olemme niin ikään yhtä mieltä siitä, että eläkejärjestelmiin liittyy voimakkaita yhteiseurooppalaisia intressejä. Euroopan väestö vanhenee ja eliniät pidentyvät. Suomi ikääntyy ensimmäisten joukossa.

Eläketurva on merkittävä osa sosiaaliturvaa kaikissa jäsenvaltioissa sekä rahallisesti että inhimillisesti. Vanhuusiän toimeentulo on kaikkia ihmisiä koskettava ja kasvava riski väestön elinajan pidentyessä. Riskiä on hallittu eri maissa eri tavoin. Varautuminen tulevaan sekä rahoituksen pitkän aikavälin kestävyys vaihtelevat, sillä osa jäsenvaltioista on hoitanut eläkemalliaan paremmin kuin toiset.

Vaikka eläkejärjestelmien haasteet ovat Euroopassa monesti samankaltaisia, niin eläkepolitiikka ei voi olla yhteistä. Eläkemallit ovat syvällä kansallisissa rakenteissa ja käytännöissä. Sosiaali-, työllisyys- ja työvoimapolitiikassa toimivalta kuuluu jäsenvaltioille, kuten selonteossakin todetaan.

Eläkepolitiikan harmonisointi komission julkaiseman eläkkeiden valkoisen kirjan (2012) toimenpideohjelman pohjalta johtaisi Suomessa lakisääteisten eläkkeiden merkityksen vähenemiseen ja lisäeläkkeiden korostumiseen.

Suomessa on varauduttu unionin mittakaavassa hyvin väestön vanhenemiseen reformimyoenteisellä otteella sekä työeläkemaksujen osittaisella rahastoinnilla. Koko Euroopassa tarvitaan kuitenkin pidempiä ja parempia työuria, jotta järjestelmien rahoitus kestää ja eläkkeet riittävät jatkossa.

27.11.2013

Hyvin hoidettu lakisääteinen työeläkejärjestelmä kelpaisi selonteossa mainitun universaalien pohjoismaisen hyvinvointivaltion lailla malliksi muille.

Selonteossa kiinnitetään huomiota sosiaaliturvajärjestelmien koordinaatioon EU:ssa. Yhteensovittamisella edistetään sisämarkkinoille tärkeää työvoiman liikkuvuuden periaatetta, mutta Suomen pääasiassa asumisperusteinen sosiaaliturva poikkeaa useimpien muiden jäsenmaiden vakuutusperusteisesta mallista, joka aiheuttaa joskus ongelmia.

Myös suomalainen työeläke kuuluu koordinaation piiriin, jossa lakisääteiset sosiaaliturvaoikeudet on taattu EU-lainsäädännöllä. Työeläkevakuutus ei aseta esteitä työstä toiseen siirtymiselle kotimaassa tai EU:ssa. Kertyneissä eläkeoikeuksissa ei synny menetyksiä ihmisten käyttäessä sisämarkkinoilla vapauttaan siirtyä työstä toiseen. Tämä ei ole itsestäänselvyys useimmissa Euroopan maissa, joissa yleisiin työnantaja- ja ammattialakohtaisiin lisäeläkeoikeuksiin ei toistaiseksi sisälly samantasoista joustavuutta ja turvaavuutta.

Janne Pelkonen
erityisasiantuntija
Työeläkevakuuttajat TELA